

BRIEF ZA NOVINARE POVODOM EUROPSKOG DANA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA - 22. VELJAČE

U srpnju 2017. Hrvatski sabor je izglasao izmjene Zakona o kaznenom postupku kojim su u nacionalni zakon implementirane odredbe *Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. godine o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela*. Navedenim izmjenama ojačan je položaj žrtve u kaznenom postupku, ali i izvan njega kroz propisivanje niza prava i mjera usmjerenih na pružanje psihološke podrške i pomoći žrtvama kroz sve faze postupka uz priznavanje određenih procesnih prava kao što su: pravo na pratnju osobe od povjerenja; pravo podnošenja prijedloga za progon i privatnu tužbu; pravo sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenica; pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzimanja kaznenog progona umjesto državnog odvjetnika, i dr.prava.

Važna novina je da su uz već prepoznate ranjive kategorije žrtava (djeca, žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtve trgovanja ljudima), uvrštene i žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne mjere zaštite. Posebne mjere zaštite utvrđuju se temeljem pojedinačne procjene, što je upravo najveći novitet ZKP-a propisan čl. 43a. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja, uporabu komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem, isključenje javnosti s rasprave, ispitivanje od strane osobe istog spola te, ako je to moguće, da u slučaju ponovnog ispitivanja ispitivanje provodi ista osoba, pratnju osobe od povjerenja, zaštitu tajnosti osobnih podataka).

Pojedinačnu procjenu provode nadležna tijela (policija, državni odvjetnik, sud - ovisno o fazi kaznenog postupka) u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela. *Pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću, ili šire tumačeći, pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela*. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

Prema podacima Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja (dalje: NPC), u 2018. godini 335 žrtava je bilo upućeno na broj od strane policije. Podaci NPC-a za 2018. godinu pokazuju kako je manje od pet pozivatelja za liniju 116 006 saznalo od strane predstavnika državnog odvjetništva, **što usmjerava zaključku kako pravo na informiranje žrtve nije u praksi u potpunosti provedeno**, osobito onda kad je u pitanju referiranje na postojeće službe za podršku.

Kada se govori o pravu na pružanje pravne pomoći i svake druge vrste savjeta, **propušta se informirati žrtvu kako se pravna pomoć prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći odnosi samo na građanske i upravne sporove**. To znači da se svojim odredbama na žrtve kaznenih djela odnosi samo u pogledu ostvarivanja prava na naknadu štete koja je počinjenim kaznenim djelom prouzročena.

Iskustva Udruge za podršku žrtvama i svjedocima u radu sa žrtvama kaznenih djela govore o problemima koji se tiču povrede Direktive 2012/29/EU, počevši od nezaprimanja kaznene i prekršajne prijave zbog nedovoljnog poznavanja rodno uvjetovanog nasilja i njegovih oblika (primjerice ekonomskog nasilja), neprepoznavanja zločina iz mržnje (kako od nadležnih tijela tako i samih žrtava), neodobravanja ispitivanja putem video linka žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, nesenzibilizirano postupanje policijskih službenika i predstavnika državnog odvjetništva, neinformiranja o postojanju prava žrtve i broja 116 006, do zabrane nazočenja „osobe od povjerenja“ pojedinim radnjama u sklopu kaznenog postupka (npr. prilikom posjeta sudu i ispitivanja) i neodobravanja opunomoćenika na teret proračunskih sredstava žrtvi.

S obzirom na gore spomenute probleme s kojima se susreću sve žrtve kaznenih djela, Kuća ljudskih prava Zagreb provela je istraživanje o sustavu podrške žrtvama zločina iz mržnje u Hrvatskoj budući da su te žrtve i dalje, u velikoj mjeri, neprepoznate. Nalazi su objavljeni u publikaciji [“Sustav podrške žrtvama zločina iz mržnje u Hrvatskoj”](#) u sklopu projekta [“V-START - Podrška žrtvama kroz podizanje svijesti i umrežavanje”](#).

Istraživanjem je utvrđeno kako u Hrvatskoj postoji relativno dobar zakonodavni okvir koji osigurava adekvatnu razinu zaštite žrtvama kaznenih djela - naročito u svjetlu činjenice da je Hrvatska zadnjim izmjenama ZKP-a transponirala *Direktivu 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtvama kaznenih djela*, kojim je proširena lepeza prava žrtava. Međutim, utvrđeno je ujedno, da **žrtve zločina iz mržnje i dalje ostaju neprepoznate kako od strane nadležnih tijela, tako i društva u cjelini što uključuje i same žrtve**.

Detektirana su tri ključna problema: **1. Neprepoznavanje zločina iz mržnje; 2. Nepravilno kvalificiranje zločina iz mržnje; 3. Nezadovoljavajući sustav podrške za žrtve zločina iz mržnje**.

Naime, **glavni problem je da tijela nadležna za kazneni progon i procesuiranje zločina iz mržnje ne prepoznaju motiv mržnje kao jednu od osnova za provođenje učinkovite istrage**. Uz neprepoznavanje zločina iz mržnje **drugi ključan problem je njegovo**

nepravilno procesuiranje - najčešće kao prekršaja umjesto kaznenog djela. Sve navedeno posljedično dovodi do toga da onda i same žrtve zločina iz mržnje nisu prepoznate čime im je onemogućeno ostvarivanje zaštite i podrške koja im po zakonu pripada. Iako ZKP-a izdvaja žrtve zločina iz mržnje kao skupinu kojoj se treba posvetiti posebna pažnja prilikom provođenja pojedinačne procjene žrtava radi utvrđivanja posebnih mjera zaštite, u stvarnosti takva zaštita izostaje budući da motiv mržnje nije prepoznat. Iz razgovora s udrugama pružateljicama pravne i/ili psihosocijalne podrške žrtvama, kao i sa sudskim odjelima, utvrđeno je kako oni gotovo i nisu imali iskustva u radu sa žrtvama zločina iz mržnje. Iz navedenog se zaključuje da postoji određeni stupanj neznanja u prepoznavanju žrtve zločina iz mržnje kako od strane nadležnih tijela, tako i društva u cjelini.

Također, istraživanje pokazuje kako i nadalje postoji mali broj evidentiranih zločina iz mržnje iako je stvarnost drugačija. Razlog tome je da same žrtve često nisu svjesne da su žrtve zločina iz mržnje, a kada i jesu, često takav zločin ne prijave. Najčešći razlog tome je strah od ponovljene viktimizacije i osvete počinitelja te nepovjerenje da će im odgovorne institucije pružiti adekvatnu razinu zaštite.

U Republici Hrvatskoj ne postoje udruge koje pružaju podršku isključivo žrtvama zločina iz mržnje, ali postojeći oblici institucionalne i neinstitucionalne podrške namijenjeni svim žrtvama kaznenih djela dostupni su i žrtvama zločina iz mržnje. Određene oblike pravne i/ili psihosocijalne potpore žrtvama zločina iz mržnje u pravilu pružaju one udruge čije je djelovanje usmjereno na zaštitu i promicanje prava ugroženih društvenih skupina (poput LGBTIQ osoba, žrtava rodno uvjetovanog nasilja, pripadnika nacionalnih manjina, migranata i dr.).

Usprkos postojanju relativno zadovoljavajućeg antidiskriminacijskog pravnog okvira, i dalje su široko rasprostranjene predrasude protiv LGBTIQ osoba i one su izložene različitim oblicima diskriminacije u svakodnevnom životu. Važno je istaknuti kako spolne karakteristike nisu prepoznate i uključene u definiciju zločina iz mržnje dok najveću prepreku u suzbijanju zločina iz mržnje protiv LGBTIQ osoba u Hrvatskoj i dalje predstavlja policijsko neprepoznavanje motiva mržnje kao i nepostojanje jasnih kriterija za ispitivanje postojanja homofobnih/transfobnih motiva prilikom odlučivanja o načinu procesuiranja fizičkog napada. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da bilježimo porast prijava za zločine iz mržnje neposredno nakon parlamentarnih izbora 2015. godine, koji su dodatno pojačali ozračje netrpeljivosti prema LGBTIQ osobama koje je nastalo uoči i za vrijeme referenduma o zabrani istospolnog braka 2013. godine.

Jedna od najvećih prepreka za suzbijanje zločina iz mržnje jest to što velik broj nasilja protiv LGBTIQ osoba, vjerojatnih slučajeva zločina iz mržnje, ostaje neprijavljen policiji, državnom odvjetništvu pa čak i LGBTIQ organizacijama. To potvrđuje i istraživanje Zagreb Pridea iz 2013. po kojem je tek nešto manje od 8% ispitanih osoba prijavilo zločin iz mržnje policiji. Kao čest razlog neprijavlivanja nasilja ističe se nepovjerenje žrtve u postupanje i rad policije, odnosno u razinu educiranosti i senzibiliziranosti pojedinih policijskih službenika ili službenica, kao i strah od razotkrivanja spolne orijentacije žrtve ili rodnog identiteta. LGBT žrtve zločina iz mržnje ipak najčešće same umanjuju značaj događaja, odnosno da je nasilje protiv LGBT osoba uobičajena pojava i uvjerenje kako sama prijava ne može popraviti te okolnosti.

Iako je sukladno **Protokolu o postupanju u slučaju zločina iz mržnje** (u daljnjem tekstu: Protokol) propisana suradnja svih tijela nadležnih za otkrivanje, postupanje i praćenje procesuiranja zločina, problematično je što nadležna tijela s dostavom podataka kasne ili se podaci dostavljaju nepotpuni, a ponekad i netočni. Navedenim Protokolom određene su obaveze nadležnih tijela koja sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih u slučajevima zločina iz mržnje. Također, Protokolom su definirani i posebni obrasci za statističko prikupljanje podataka o slučajevima zločina iz mržnje - kaznenih djela, kao i prekršajnih djela - posebno označenih vezano uz motiv mržnje. Navedene podatke statistički objedinjava Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina na šestomjesečnoj osnovi. Ohrabruje uvrštavanje mjere unaprjeđivanja sustava prikupljanja podataka o zločinima iz mržnje i govoru mržnje u Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije čija provedba je trenutačno u tijeku.

Članak 21. Protokola navodi kako su sva tijela u postupku dužna štiti prava žrtve izložene zločinu iz mržnje, sukladno Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima, Odluci Organizacije za europsku sigurnost i suradnju br. 9/2009 o suzbijanju zločina iz mržnje, smjernicama Europske unije, kao i ostalim međunarodnim propisima te se dodatno u članku 22. Navodi kako je prema žrtvama zločina iz mržnje, s ciljem izbjegavanja sekundarne viktimizacije, potrebno postupati obzirno, na način kojim se poštuje njihovo dostojanstvo te kako će nadležna tijela, na osobni zahtjev stranku-žrtvu zločina iz mržnje, izvijestiti o tijeku i/ili ishodu postupka.

Također, statistički podaci o počinjenim kaznenim odnosno, prekršajnim djelima zločina iz mržnje ne objavljuju se u adekvatnoj formi koja može poslužiti za daljnje smislene analize ovakvog tipa nasilja: na web stranici Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina dostupne su tek šture brojke bez dodatne razrade diskriminacijske osnove (motivacije), broj pravomoćnih osuđujućih presuda nije nužno vezan za godinu u kojoj se statistike prikupljaju, te općenito podaci nisu segregirani na adekvatan način koji omogućava njihovu analizu i daljnju razradu za bilo kakav plan djelovanja.

Zaključujemo kako nepoduzimanjem kaznenog progona protiv počinitelja kaznenih djela zločina iz mržnje dovodi do toga da izostaje preventivni učinak odnosno odvratanje od počinjenja takvih kaznenih djela što posljedično dovodi do gubitka povjerenja žrtava u pravni poredak. Smatramo stoga da bi se sustavno trebale provoditi edukacije policijskih službenika, sudaca, državnih odvjetnika i drugih relevantnih dionika koji u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama zločina iz mržnje.

Jedan od učinkovitih načina podizanja razine društvene svijesti o zločinu iz mržnje i dostupnoj podršci žrtvama jest sustavno prikupljati podatke o zločinima iz mržnje i učiniti ih dostupnima široj javnosti provođenjem različitih oblika kampanja primjerice u medijima ili putem društvenih mreža. Unaprjeđenjem sustava praćenja, podizanjem njegove kvalitete moguće je samo kroz aktivnu, intenzivnu i kvalitetnu suradnju nadležnih tijela.

V-START

Sufinancirano iz
Programa za
pravosuđe
Europske unije
(2014.-2020.)

GRAD
ZAGREB

Ova publikacija financirana je iz Programa za pravosuđe Europske unije (2014.-2020.). Njezin sadržaj odražava stajališta autora i isključiva je odgovornost autora. Europska komisija nije odgovorna za eventualnu upotrebu informacija koju ova publikacija sadržava.

Ovaj projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grad Zagreb. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb te nužno ne odražavaju stajališta Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grada Zagreba.